

Олег Лясковський

старший викладач кафедри дизайну та основ архітектури,
Національний університет «Львівська політехніка», Львів
e-mail: oliaskovskyi@gmail.com
orcid: 0000-0003-0963-9196

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ ЗГУРТОВАНOSTI НА ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЕСТЕТИКИ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

© Лясковський О., 2022

<https://doi.org/10.23939/sa2022.02.099>

Розглянуто проблематику впливу європейської політики згуртованості (cohesion policy) на підходи до вирішення урбаністичного середовища та оцінку його якості. Проаналізовано ряд параметрів, які визначають різні аспекти трансформації міського простору в контексті політики згуртованості. Надано оцінку вже існуючого досвіду інтерпретації громадських зон, як у контексті функціональної ефективності, так і з огляду на їх естетичну вартість. Окреслено напрямки стратегії згуртованості, які впливають на зміни ціннісних уявлень про міський простір. Наведено приклади з урбаністичної практики і їх характеристику.

Ключові слова: місто, згуртованість, середовище, проектування, трансформація, вартість.

Постановка проблеми

Сучасна реальність великих європейських міст позначена фрагментованістю та різноманітністю, яка виникла внаслідок процесів глобалізації та майнового розшарування. Внаслідок цього стала виникати небезпека підвищення рівня конфліктності, відчуження і виключення (exclusion). Нові переродження міських районів як конфесійних, етнічних чи майнових гетто стали однією із загроз гармонійному розвитку міських колективів, сприяють розвитку негативних економічних явищ, росту криміногенного рівня тощо. У підсумку, це призводить до ланцюга подій, які можуть спричинити деградацію певного урбаністичного утворення того чи іншого масштабу. З огляду на це, Європейська Комісія здійснює підтримку різного рівня програм, які повинні забезпечити соціальну згуртованість і сприяти трансформаціям міського середовища таким чином, щоб нейтралізувати демонстративні приклади відокремлення та відчуження. Це, своєю чергою, змінює розуміння цінності та вартості середовища, вводячи нові елементи і поняття у просторову організацію, доповнюючи та розвиваючи категорію естетики міста.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Згуртованість (cohesion) як цінність сучасної урбаністики стала результатом осмислення проблематики просторової сегрегації, інтерес до якої почався ще кілька десятиліть тому (Shigesada, Kawasaki, Teramoto, 1979). Ця тема набула широкого розвитку і була висвітлена у значній кількості робіт, які, врешті, дали неоднозначні результати. Проте у європейській думці панівним стало уявлення про, загалом, шкідливість цього явища. У цьому контексті можна відзначити роботи Н. Кавтара (Kawtar, 2019), Л. Вогана, Дж. Рокема (Vaughan, Rokem, 2018) та інших. Розробка тематики

згуртованості поступово призвела до появи теоретичних праць та практичних рекомендацій, які стали суттєвою частиною сучасної європейської урбаністики, розкритої у роботах Р. Леонарді (Leonardi, 2005), Дж Бахтлера, П. Берковіца, Т. Фароле, А. Родрігес-Позе та ін. (Bachtler, Berkowitz, Hardy, Muravska, 2017), зокрема програмного типу (Molle, 2007). З'явилися окремі документи, які повинні стимулювати і розвивати політику згуртованості (Cohesion Policy and cities: the urban contribution to growth and jobs in the regions, 2006), а також програми з рефлексією вже отриманого досвіду (Tracking cohesion investments by type of territory, 2020). У цьому контексті було виконано також дослідження, які стосуються прикладних урбаністичних проблем, наприклад стаття А. Радфорда “Урбаністика, етика і відповідальна згуртованість” (Radford, 2010).

Мета статті

Незважаючи на значну увагу, приділену проблематиці згуртованості, її практичний архітектурний вимір залишається непевним. Особливо це стосується окремих країн Східної Європи, соціальні традиції яких, значною мірою, ускладнюють впровадження цінностей солідаризації міського колективу в практичних урбаністичних проектах. Очевидно, що впровадження просторових механізмів згуртованості повинно відображати певні зміни у розумінні естетики міського середовища, зниження валоризаційної цінності одних елементів та збільшення інших. У цьому контексті перед теорією архітектури стоїть важливе завдання – формулювання і аргументування відповідних оціночних принципів і просторових моделей, які їм відповідають.

Метою дослідження є визначити ймовірний вплив європейської стратегії згуртованості на трансформацію уявлень про естетику міського середовища.

Виклад основного матеріалу

Головними передумовами політики згуртованості стали фактори мультикультуралізму та плюралізму, які, своєю чергою, стали наслідком міграції великої кількості переселенців із колишніх колоній до крупних європейських міст, з одного боку, і атмосфери вільного суспільства, в якому різні ідентичності і світогляди мають рівні права, – з іншого. Відтак міські колективи стали набувати ознак динамічної багатоманітності. Остання була визнана однією із базових цінностей ЄС, яка підтримується різними спеціальними програмами та ініціативами (Just, 2022). Внаслідок активного розвитку дискурсу згуртованості, в його рамках стали виділятися окремі напрямки, які безпосередньо пов'язані з категорією естетики міського середовища. Умовно їх можна окреслити як: *антисегрегаційний*, *спільнодійний* та *солідаризаційний*. Нижче подані короткі характеристики кожного з напрямків та охарактеризовано їх вплив на трансформацію поняття вартості міського середовища.

Напрямок, який тут названо як антисегрегаційний, стосується, передовсім, так званої просторової сегрегації, яка, в межах європейської урбаністичної думки, загалом визнається негативним явищем (Skifter Andersen, 2019). Вона пов'язана із виникненням окремих ізольованих анклавів для різних етнічних, релігійних, соціальних колективів, відокремлене існування яких призводить до відчуження та загрожує виникненню конфліктних ситуацій. Крім того, такий просторовий розподіл суперечить цінностям ЄС, пов'язаним із солідарністю та загальною рівністю.

Наслідком ізоляції та самозамикання певних груп є також розрив просторової тканини міста, яка хоч фізично не зазнає помітних змін, фактично стає фрагментованою, а міський колектив, втративши єдність, поступово сприймає місто як набір окремих “своїх” та “чужих” територій. Європейські ініціативи з відновлення життєвості міського соціуму, творення атмосфери синергії мультикультурного середовища виражаються в урбаністичних ініціативах подолання бар'єрності, огороженості та відчуження. Актуальними стають ініціативи та експерименти із формування громадських просторів та місць творчої взаємодії, які часто є просторовим виразом самоорганізації, що виникла у рамках соціальних комунікацій.

З точки зору трансформації уявлень про естетику міського простору, антисегрегаційний напрям виражений у валоризації певних форм відкритості і взаємодії. Комплексні простори призначені

для спільної присутності різних, раніше просторово розділених груп, стають ключовим фактором ціннісної детермінації містобудівної тканини. Для їх створення можуть залучатись елементи віртуальної та доповненої реальності, а також тимчасові і переносні конструкції, медіа-фасади тощо.

Натомість, традиційні засоби просторової ізоляції, навіть такі, що мають певну естетичну вартість, можуть сприйматись як небажаний рудимент міського середовища. Огорожі, шлагбауми, замкнуті житлові комплекси, зони обмеженого доступу, особливо ті, які ускладнюють загальноміську комунікацію, набуватимуть статусу проблеми та об'єкта зацікавлень громадських активістів, різного роду локальних ініціатив із партисипаційного проектування тощо. Ці процеси, однак, не зможуть розпочатись в умовах сумнівного рівня безпеки і поганого функціонування служб правопорядку, посилення цінностей солідарності та взаємоповаги учасників міського колективу. В умовах Східної Європи і України, зокрема, такі умови лише мають бути створені і набути стійкого і певного характеру.

У певному зв'язку із попереднім знаходиться і наступний напрямок – спільнодійний. Його основою є ідея своєрідного співтворення середовища інституціями, фахівцями та місцевими мешканцями. За цього останні є ключовим елементом і джерелом перетворення урбаністичного простору, а організація та солідаризація цих груп відбувається, здебільшого, спонтанно на основі спілкування у соцмережах (Hanzl, 2007). Створений таким чином колектив тисне на виборні органи влади, а далі формує відповідну повістку дня для урбаністів та дизайнерів. Такий ланцюг ініціатив можливий переважно у демократичних суспільствах, де політичні інституції, зокрема і локальні, залежать від громадської думки та, остаточно, настроїв виборців.

З огляду на це, естетичні моделі міського середовища більше не можуть розглядатись у вигляді певної модерністської тотальності, де генеральний план і детальні плани територій лише надаються у готовому вигляді і обов'язкові до прийняття мешканцями будь-якого району міста, незалежно від їх думки. За нових умов містобудівні проекти стають платформами для урбаністичної самоосвіти і інтелектуальної взаємодії широких кіл мешканців, де також формується колективне уявлення про естетику середовища. Досвід реалізації таких ініціатив свідчить про прагнення локальних партисипаційних груп до більшої різноманітності свого життєпростору, яка поступово деконструє характерне для модерністської доби функціональне зонування. Естетична модель міста, що виникає на основі співтворення, більш фрагментована на рівні генерального плану, але відносно повторювана у масштабі зони пішохідної доступності, яка є основним ареалом зацікавлення локальної громади. Таким чином, відбувається процес переосмислення доступності вибору, який стає, з одного боку, максимально великим, а з іншого – максимально коротким за відстанню.

Оскільки простір, який виник на основі співтворення, є результатом широкого консенсусу, його позитивна естетична оцінка переважно є його частиною. Таким чином, вибір стає естетичною категорією, а однозначність її сприйняття релятивізується його варіативністю. Варто відзначити, співтворення часто вступає у суперечність із централізованим міським управлінням, яке виникло у ранньо-модерну добу та впродовж ХХ ст. вдосконалювалось як інструмент індустріальної доби з її розділенням праці, галузевістю, домінуванням інтересів великих корпорацій. В інформаційну епоху механізми прийняття рішень стали залежними від позитивного медійного позиціонування, а воно – від активності локальних неурядових громадянських колективів.

Відтак співтворення актуалізує поняття естетики як максимальної різноманітності на мінімальній території, в ідеалі території пішохідної доступності певного локального середовища. Тому гомогенні “ансамблі” і гіперурбаністичні утворення, які були такими популярними у ХХ ст., втрачають свою валоризаційну вагу. Якщо колись вони сприймались як втілення раціональності та колективної могутності, то зараз можуть трактуватись як простори пригнічення і обмеження.

Останній напрямок, який тут названий солідаризаційним, пов'язаний із формуванням загальноміської ідентичності, яка приходить на зміну етнічній, релігійній або соціальній. Політика мультикультуралізму і згуртованості поступово нейтралізує замкнутість та ексклюзивізм окремих міських спільнот і спрямовує кожного індивіда до відчуття належності загальноміському колективу, а не окремій групі. Відтак традиційні історичні міські символи, які часто мають конфесійну або етно-

історичну детермінованість, втрачають свою символічну вагу. Актуальним стає питання створення нових загальноміських символів, які б відображали суть загальноміської солідарності нового типу. Вони мають бути винятково інклюзивними і однаково позитивно сприйматись представниками всієї багатоманітної міської спільноти.

У цьому контексті варто відзначити ті типи споруд, які мають універсалізуючу ідентичність і спрямовані на вираження загальнолюдських цінностей, престижу всієї міської громади та допомагають вдало позиціонувати її у ширшому, зокрема і глобальному контексті. Переважно це будівлі, які мають музейне, виставкове, спортивне, видовищне призначення, атрактивні можливості яких долають межі зацікавлення певної ідентичнісної детермінації. Виникнення таких будівель можна віднести до початку хвилі харизматичних об'єктів, таких як Сіднейська опера або термінал TWA аеропорту Кенеді у США. До прикладу, Сіднейська опера, з огляду на багатозначність морфології, стала об'єднуючим символом для всього населення континенту, незважаючи на складні відносини між нащадками аборигенів та європейських поселенців, а також різноманіття населення великих міст, що прибуло з різних країн світу.

У майбутньому, особливо у добу деконструктивізму, такі споруди стали джерелом виникнення так званого “ефекту Більбао” (Safdie, 2010), коли виняткова за своїми якостями будівля перетворювалась на важливий елемент економіки міста, притягувала туристичні потоки і надавала нового іміджу місту. Естетика таких будівель переважно ґрунтується на динамічній і складній композиції із застосуванням дорогих матеріалів і часто за участі архітекторів із загальносвітовими іменами. Крім економічного та іміджевого ефекту, такі будівлі стають факторами вирівнювання та гармонізації протиріч і напружень усередині різнорідного та мультикультурного міського колективу. Вони однаковою мірою близькі всім ідентичнісним групам, а також візуально творять нову тотожність представників міської громади, які пов'язують свою самоідентифікацію із місцем проживання.

Трансформацію уявлень про естетику міста під впливом стратегії згуртованості, відтак, потрібно розглядати у комплексі з іншими процесами переходу від індустріального до інформаційного суспільства. Ансамблевистість та ритмічність загальних мас, галузевий розподіл територій поступово уступають місце мозаїчності та різноманітності як композиційних, так і функціональних складових. Розширення категорії вибору у межах зони пішохідної доступності, звільнення простору від бар'єрності та ексклюзії різних типів буде поєднуватись із прагненням до творення універсалізуючих образів – символів нової спільної для всіх мешканців міста, не залежно від етноконфесійного та соціального фону.

Висновки

1. Окреслено три напрямки, які пов'язані з впливом стратегії згуртованості (*cohesion policy*) на трансформацію уявлень про естетику міського середовища, яке визначено як: *антисегрегаційний*, *спільнодійний* та *топо-солідарний*. Перший із них пов'язаний із позитивною переоцінкою різних форм відкритості і взаємодії. Простори спільної присутності раніше розділених груп стають ключовим фактором ціннісної детермінації містобудівної тканини. Для їх створення можуть залучатись елементи віртуальної та доповненої реальності, а також тимчасові і переносні конструкції, медіа-фасади тощо. Традиційні ж засоби просторової ізоляції можуть сприйматись як небажаний рудимент міського середовища. Другий напрям актуалізує поняття естетики як максимальної різноманітності на мінімальній території, передовсім пішохідної доступності. Тому гомогенні “ансамблі”, властиві ХХ ст., втрачають свою ціннісну вагу. Третій напрям пов'язаний із створенням загальноміських символів, які б відображали суть загальноміської солідарності нового типу. Вони є інклюзивними для позитивного сприйняття представниками всієї багатоманітної міської спільноти.

2. Визначено, що зміну уявлень про естетику міста під впливом стратегії згуртованості необхідно розглядати у комплексі з іншими явищами переходу від індустріального до інформаційного суспільства. Ансамблевистість та ритмічність загальних мас, галузевий розподіл територій поступово уступають місце мозаїчності та різноманітності як композиційних, так і функціональних складових.

Розширення категорії вибору у межах зони пішохідної доступності, звільнення простору від бар'єрності та ексклюзії різних типів буде поєднуватись із прагненням до творення універсалізуючих образів – символів нової спільної для всіх мешканців міста, незалежно від етноконфесійного та соціального фону.

References

- Shigesada, N., Kawasaki, K. and Teramoto, E. (1979). Spatial segregation of interacting species. *Journal of Theoretical Biology*, No. 79(1), pp. 83–99.
- Kawtar, N. (2019). Socio-spatial inequalities and dynamics of rich and poor enclaves in three French cities: A policy of social mixing under test; Vol. 26, Issue 1, January, pp. 1–13.
- Vaughan, L., Rokem, J. (2018). Geographies of ethnic segregation in Stockholm: The role of mobility and co-presence in shaping the 'diverse' city; Vol. 56, Issue 12, pp. 2426–2446.
- Leonardi, R. (2005). Cohesion Policy in the European Union. London: Palgrave Macmillan UK.
- Bachtler, J., Berkowitz, P., Hardy, S. and Muravska, T. (2017). EU Cohesion Policy. URL: library.oapen.org. Taylor & Francis. URL: <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/24255> (accessed: 29.08.2022).
- Farole, T., Rodríguez-Pose, A. and Storper, M. (2011). Cohesion Policy in the European Union: Growth, Geography, Institutions. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, No. 49(5), pp.1089–1111.
- Molle, W. (2007). European Cohesion Policy, New York: Routledge.
- Cohesion Policy and cities: the urban contribution to growth and jobs in the regions. (2006). URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/communications/2006/cohesion-policy-and-cities-the-urban-contribution-to-growth-and-jobs-in-the-regions (accessed: 29.08.2022).
- New Cohesion Policy. (2014). URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/2021_2027/.
- How does Cohesion Policy support cities and local communities? (2020). URL: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/How-does-Cohesion-Policy-support-cities-and-local-rgzr-e44d/>.
- Tracking cohesion investments by type of territory. (2020). URL: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/Tracking-cohesion-investments-by-type-of-territory/kff5-7ask>.
- Radford, A. (2010). Urban design, ethics and responsive cohesion. *Building Research & Information*, No. 38(4), pp. 379–389. doi:10.1080/09613218.2010.481437.
- Just, D. (2022). Promoting Diversity in the EU in 2022. [online] Promoting Diversity in the EU in 2022. URL: <https://www.eudiversity2022.eu/> (accessed: 31.08.2022).
- Skifter, Andersen H. (2019). Ethnic spatial segregation in European cities. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Hanzl, M. (2007). Information technology as a tool for public participation in urban planning: a review of experiments and potentials. *Design Studies*, No. 28(3), pp. 289–307.
- Safdie, O. (2010). The Bilbao effect. New York: Dramatists Play Service.

Oleh Liaskovskyi

*Senior lecturer of the Design and Architecture Fundamentals Department,
Lviv Politechnic National University, Lviv
oliaskovskyi@gmail.com
orcid: 0000-0003-0963-9196*

THE INFLUENCE OF THE EUROPEAN COHESION STRATEGY ON SOME ASPECTS OF AESTHETICS OF THE URBAN ENVIRONMENT

© Liaskovskyi O., 2022

The article examines the issue of the influence of the European cohesion policy on approaches to the urban environment and assessing its quality. A number of parameters that determine various aspects of urban space transformation in the context of cohesion policy are analyzed. An assessment of the already existing

experience of interpreting public areas is given, both from the point of view of functional efficiency and from the point of view of their aesthetic value. Some directions of the cohesion strategy which influence changes in the value perceptions of the urban space are outlined. The purpose of the article is to determine the likely impact of the European cohesion strategy on the transformation of ideas about the aesthetics of the urban environment.

Three directions related to the impact of cohesion policy on the transformation of ideas about the urban environment aesthetics are outlined. They can be defined by: anti-segregation, joint action and top-solidarity. The first of them is related to a positive reassessment of various forms of openness and interaction. Spaces of common presence, previously separated groups, become a key factor in the value determination of the urban fabric. Elements of virtual and augmented reality, as well as temporary and portable structures, media facades, etc., can be involved in their creation. Traditional means of spatial planning can be perceived as an undesirable rudiment of the urban environment. The second actualizes the concept of aesthetics as maximum variety in a minimum area, primarily pedestrian accessibility. Therefore, homogeneous "ensembles" characteristic of the 20th century are losing their value. The third is related to the creation of city-wide symbols that would reflect the nature of a new type of city-wide solidarity. They have an inclusive nature for positive perception by representatives of the entire multifaceted urban community.

It was determined that the change of ideas about the aesthetics of the city under the influence of the cohesion strategy should be considered in conjunction with other phenomena of the transition from the industrial to the information society. The ensemble and rhythmicity of the general masses, the sectoral distribution of territories are gradually giving way to mosaicism and diversity as compositional and functional components. Expanding the category of choice within the pedestrian accessibility zone, freeing the space from barriers and exclusions of various types will be combined with the desire to create universal images – symbols of a new common for all residents of the city, regardless of ethno-confessional and social background.

Key words: city, cohesion, environment, design, transformation, value.